

Ulusal Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 10 Sayı: 53 Volume: 10 Issue: 53
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175334141

İSTANBUL'DAKİ ORTA SINIF SURIYELİ SIĞINMACILARIN GÖÇ DENEYİMLERİ MIGRATION EXPERIENCES OF MIDDLE-CLASS SYRIAN ASYLUM SEEKERS IN ISTANBUL

Ulaş SUNATA*
Elif Nur ÇELİK**
Melike Nil YILDIZ***

Öz

Zorunlu göç süreci boyunca göçmenler iltica ettikleri yeni bölgede çeşitli sosyokültürel sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Aşına olunan mekandan mecburi olarak koparılıp yeni bir mekana uyum sağlamak zorunda bırakılmak beraberinde pek çok zorluğu da getirmektedir. Ayrıca göç iltica eden toplulukla beraber yerel halkı da büyük ölçüde etkileyen sosyal bir olgudur. Bu çalışma savaş yüzünden ülkelerinden göç etmek zorunda kalan orta-sınıf Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye iltica etme süreçlerini ve sonrasında İstanbul'a yerleşmeleri boyunca yaşadıklarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Küçük kasıtlı örnekleme yapılan mülakatlar nitel araştırma yöntemiyle ve karşılaştırmalı tekniklerle analiz edilmiştir. Bu çalışma göç edilecek ülke belirlenirken aile fertlerinin bir araya gelme istekleri, sınır yakınlığı ve kültürel benzerlik faktörlerinin etkisi saptanmıştır. Ayrıca yeni gelenler için uyum problemlerinin başında yerel halkın önyargılı tutumlarının gelmesi bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Göç, Uyum, Social Class, Culture, Push-Pull Factors, Ağ Kuramı.

Abstract

Migrants mostly meet various sociocultural handicaps in the new region in the duration of forced migration. Difficulties come with becoming obligatorily to flee from the familiar environment and to settle in a new place.. Migration is a social phenomenon that influencing not only the community of asylum seekers but also local population. This study aims at evaluation on the forced migration period of middle class Syrian asylum seekers who leaving their home and starting to live in Istanbul. Conducted semi-structured in-depth interviews in the small purposive sample were analyzed with a comparative technique in the qualitative research methods. Main findings of the study are the role of family reunification, border proximity and cultural similarity in the decision making for the destination place as well as integration problems mostly related with prejudiced attitudes of local population towards the newcomers.

Keywords: Refugee, Migration, Entegration, Sosyal Sınıf, Kültür, Çekme-İtme Faktörleri, Network Theory.

GİRİŞ

Mart 2011'de başlayan ve hızla çözümü kolay olmayan bir duruma dönüşen savaş; Suriye halkını başta Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi komşu ülkelere olmak üzere kitleler halinde göç etmeye zorlamıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 30 Mayıs 2017 verilerine göre 2011 yılından bu yana 5 milyonu aşkın Suriyeli komşu ülkelere sığınmıştır. Aynı verilere göre 13.5 milyon kişi Suriye'de yardıma muhtaç durumdadır, 6.3 milyon kişi de ülke içerisinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır ve 4.53 milyon kişi ulaşılması güç ve kuşatılmış olan bölgelerde yaşamını sürdürmektedir (BMMYK, 2017).

Suriyelilerin Türkiye'ye gerçekleştirdikleri iltica hareketi 2011 yılında başlamakla birlikte en büyük göç dalgası 2014-2015 yılları arasında yaşanmıştır (Sunata, 2017) ve günümüzde de azalmış şekilde devam etmektedir. Türkiye Suriyelilere sınır kapılarını açan ilk ülkelerden olması sebebiyle bu büyük göç hareketinde aktif rol oynamaktadır. Ayrıca 2011 yılından bu yana Türkiye'ye göç eden ve geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacıların sayısı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 14 Eylül 2017 itibarıyla yayınlanan verilerine göre, 3.181.537'dir. Bu göç yakın tarihte görülen en büyük toplu mülteci akınlarından biridir. Halihazırda Suriye en çok mülteci-üreten, Türkiye ise en çok mülteci-barındıran ülke olma sıfatlarına sahiptirler. Türkiye'ye iltica eden Suriyeli sığınmacıların önemli bir kısmı öncelikle sınıra yakın kamplara yerleştirilmiş, sonrasında büyük bir bölümü çeşitli nedenlerden dolayı başka illerde kamp dışı yaşamı tercih etmişlerdir. Her on Suriyeliden en az dokuzu Türkiye'de şehirde yaşamaktadır (Sunata, 2017). Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki kent yaşamını tercihleri ve şehre alışma süreçleri yaşadıkları sıkıntılar ve fırsatlar ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

* Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

** Son sınıf öğrenci, Bahçeşehir Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü.

*** Son sınıf öğrenci, Bahçeşehir Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Bu illerin en önemlilerinden biri olan İstanbul'da, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 6 Temmuz 2017 verilerine göre 495.027 kayıtlı Suriyeli mevcuttur. İstanbul'a kayıtlı ve kayıtsız mültecilerin yoğunluğuyla düşündüğümüzde şehirde yarım milyonun üzerinde Suriyeli olduğu açıktır. Türkiye'ye iltica eden Suriyeli mülteci sayısı azımsanmayacak büyüklüktedir ve Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde dördünü oluşturmaktadır (Sunata, 2017). İstanbul için bu oran daha düşük olsa da, Türkiye'de şu anda en çok geçici koruma altında kayıtlı Suriyeli barındıran şehir İstanbul'dur.

Yapılan çalışmanın amacı Türkiye'de İstanbul'a yerleşen orta sınıf Suriyeli mültecilerin göç ve sosyal entegrasyon deneyimleri hakkında bilgi sahibi olmak, bu bilgileri analiz ederek var olan sorunları saptamak ve bu sorunlar hakkında genel bir değerlendirme yapmaktır. Türkiye'de yerleşik bir düzen kurmakta olan Suriyelilerin uyum problemlerinin çözülmemesi halinde hem göçmenlerin hem de yerel halkın çeşitli sorunlarla karşılaşacakları açıktır. Bu büyüklükteki hassas sosyal grup göz önüne alındığında temsili bir örneklem üzerinden istatistiki bir analiz yapmak yerine şehre sosyo-ekonomik entegrasyon süreçlerine dair keşfedici niteliksel bir araştırma yapmanın önemli olacağını düşündük. Bu araştırma küçük kasıtlı bir örneklem üzerinden karşılaştırmalı nitel bir analiz üzerine kuruludur. Bu analiz değerlendirilerek ileriki detaylı çalışmalara ışık tutulması sağlanacaktır.

Göç genel anlamıyla ikamet bölgesinin kalıcı ya da yarı kalıcı olarak değişimiyle tanımlanmaktadır (Everett, 1966). Göç, zorunlu ve zorunlu olmayan göç olmak üzere ikiye ayrılır. Zorunlu olmayan göç insanların buldukları yerden kendi iradeleriyle ayrılmalarıyla zorunlu göç insanların bulunduğu yerden kendi iradeleri dışında ayrılmalarıdır. Son dönemde mülteciler, sığınmacılar, yerinden edilmiş insanlar gibi zorunlu göçün çeşitli formları birçok ülkede siyasi tartışmaların ana temalarını oluşturmaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski olan mülteci hareketi savaş, işgal ve politik çatışmanın sonucu olarak yeni bir olgu değildir (Castles, 2003). Deprem, sel, erozyon, heyelan gibi doğal nedenler ile eğitim, sağlık, güvenlik konularında zafiyet ve hızlı nüfus artışı gibi sosyal nedenler; iş olanaklarının sınırlılığı, gelir dağılımındaki bozukluklar gibi ekonomik nedenler göç hareketini zorunlu hale getirebilmektedir. Soğuk Savaşın sonlarından itibaren zorunlu göç hem siyasi anlamda önem kazanmış hem de sayısal olarak ciddi bir şekilde artmıştır (Castles, 2003).

Özellikle zorunlu olmayan göç için kullanılan İtme Çekme Kuramı 1966 yılında ilk kez Everett S. Lee tarafından literatüre kazandırılmıştır. Bu kurama göre insanlar göç ederken itici ve çekici faktörlerin etkisinde kalmaktadırlar. Kişinin göç etmeye karar vermesinde ikamet ettiği bölgenin negatif özellikleri ön plana çıkarken, göç edilecek bölgenin pozitif özellikleri göç hedefinin belirlenmesinde etkindir. Bu kuramın içindeki itici faktörlerin aslında zorunlu göçün bazı formalıyla birebir uyduğu açıktır. Bu sebeple bu çalışmada zorunlu göç içinde bu kuramın temel altyapısı değerlendirilmiştir.

Göç gönüllü göçler için dahi içinde önemli riskler ve zorluklar barındıran bir deneyimdir. Bu zorlukları azaltmak ve daha baş edilebilir bir göç deneyimi için sosyal ağların önemi son yıllarda özellikle göç yazınına etkilemiştir. Pek çok göç hareketinde izi görülen Sosyal Ağ Kuramı (Social Network Theory) göç etmenin bedelini ve risklerini azaltıp faydalarını arttıran bir olgudur. Bu kurama göre "sosyal ağ" genel olarak göç edilen yeni yer ile göçmenlerin ilk olarak yaşadıkları yerdeki göçmenleri ve önceden iltica edenleri, akrabalık, arkadaşlık ve ortak köken aracılığıyla bağlayan göçmen ağlarıdır. Sosyal Ağ Kuramını aktarırken Massey ve arkadaşları (1993), ilk göçmenler ülkeden ayrıldıktan sonra, geride kalan arkadaşlar ve akrabalar için göçün olası maliyetlerinin belirgin ölçüde azaldığını belirtmektedirler. İlk önce göç etmiş olan tanıdıkların göç hareketinin muhtemel risklerini üstlenmeleri ve göç edilen yerde yeni bir düzen kurmaları sayesinde ardından gelecek olan arkadaş ve akrabalar göç edilen yere daha kolay adapte olup yerleşebilmektedirler.

Çalışma içerisinde teorik çerçeve olarak göçün başlamasına yönelik açıklama için klasik itme-çekme faktörleri ve göçün devamlılığına yönelik açıklama için sosyal ağ kuramı kullanılacaktır.

YÖNTEM

Yapılan çalışma Suriyelilerin Türkiye'ye göç ettikten sonra İstanbul'a yerleşmelerini ve bu süreçte yaşadıklarının kendilerinde yarattığı etkiyi anlamayı amaç edinmiştir. Bu amaç kapsamında geçmişte Suriye'de sosyoekonomik durumları orta düzey olan meslek sahibi Suriyelilerin mülteci oluşlarıyla yaşamlarındaki değişimler incelenmiştir. Çalışmada kasıtlı örneklem olarak İstanbul'un farklı semtlerinde yaşayan üç Suriyeli seçilmiştir. 2017 Nisan ayında yapılan görüşmelerde yarı-yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Her görüşmeciyile ortalama 90 dakikalık mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Kasıtlı örneklemde elde edilen bulgu ve sonuçlar anavatanında meslek sahibi olup orta gelir seviyesinde hayatını sürdürürken mülteci olarak İstanbul'da yaşamaya başlayan

Suriyeli mülteciler hakkında genellemeye uygun olmayan kalitatif bilgi sunmaktadır. Analizde karşılaştırmalı teknik kullanılarak teorik örneklem üzerinden teorik bulguların tespit edilmesi sağlanmıştır.

Öncelikle görüşme yapılan üç kişinin her birinin hayat hikayesi (i) demografik bilgiler, (ii) Suriye’de yaşam, (iii) Türkiye’ye göç etme sebepleri, (iv) göç deneyimleri ve (v) Türkiye’de yaşam çerçevesinde anlatılacaktır. Ayrıca etik kurallara uygun olarak özel hayatın gizliliği gereğince her bir görüşmecinin isimleri ve kişiyi belli edecek bazı bilgiler saklanmış ya da değiştirilmiştir.

Sınırlı sayıda kişiyle mülakat yapılması ve görüşülen kişilerin orta yaş grubundan olması görüş çeşitliliği ve yaş farklılıkları açılarından çalışmanın kısıtlı olduğunu göstermektedir, eğer çalışmanın örnekleme daha geniş olsa ve görüşülen kişiler farklı yaş gruplarından olsa popülasyon hakkında daha detaylı bilgi elde edinebilirdi. Ayrıca mülakatların Türkçe dilinde yapılması çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır. Bu nitel çalışmada sınırlılıkların farkında olarak, temsiliyetten ziyade Suriyeli belli bir sosyal grubun tecrübe ve algılayıştaki benzerliklerini keşfetmek ve çeşitli olumsuz önyargıları bozmak istedik.

İlk mülakat 39 yaşında, erkek, lise mezunu ve modelistlik yaparak geçimini sağlayan İbrahim ile yapılmıştır. İkinci mülakat ilkökul mezunu, 39 yaşında, erkek ve mesleği dönercilik olan Amer’le gerçekleştirilmiştir. İbrahim ve Amer’in hayat hikayelerinin ardından karşılaştırmalı analiz yöntemiyle ikisinin öykülerindeki benzer noktalar tespit edilmiştir. Ardından 29 yaşında, kadın, üniversite mezunu ve bir firmada muhasebeci olarak çalışan Hüda’nın hayat hikayesi aktarılmıştır. Hikayenin bitiminde de tekrar karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılarak üç görüşmecinin öyküleri kıyaslanmıştır.

ANALİZ VE BULGULAR

1. Mülakat Bulguları

Suriye’den 2014 yılında Türkiye’ye göç eden, **İbrahim**; 38 yaşında, lise mezunu ve Kürt kökenlidir. Savaş sebebiyle Suriye’deki varlıklı hayatını geride bırakarak Türkiye’ye sığınan İbrahim’e göç yolculuğunda eşi, dört çocuğu ve kendi ailesiyle birlikte kardeşi eşlik etmiştir.

İki sene boyunca savaşın yıkıcı etkisini yaşamış, fakat Suriye’de hayatta kalabilmek için gerekli olan ihtiyaçların Esad hükümeti tarafından sağlanmaması ve akrabalarının / arkadaşlarının hayatlarını kaybetmesi üzerine Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır. Savaşın kendisi için de fiili şiddete evrilmesi ve askerlerin halka karşı güç kullanması İbrahim’in göç etmesinin diğer nedenleridir. İbrahim’in İstanbul’a gelmeyi seçmesinde kardeşinin daha önce İstanbul’da çalışması etkili olmuştur. Suriye’deki evini sattıktan sonra, elindeki parayla pasaport arayışına giren, fakat pasaport alamayan İbrahim; daha sonra kaçak yollardan Türkiye’ye geçiş yapmıştır. Ayrıca şuanda da geçici koruma kaydı mevcut değildir.

Suriye; Kürt, Arap, Alevi, Sünni gibi sosyal ve demografik yapısı gereği farklı etnik ve dinsel kimlikleri barındırmaktadır. Esad hükümetinin halka savaş açtığını ve bu savaşın daha çok Arap ve Sünnilere yönelik olduğunu dile getiren İbrahim, Suriye’de son dönemde ekonomik açıdan da problemler yaşadıklarını belirtmiştir. Esad hükümetinin bilinçli olarak yakıt fiyatlarını arttırması, sık sık elektrik kesintileri uygulaması ve yaşanan kıtlık Suriye’de hayatı zorlaştırmıştır. Kıtlık sürecinde ekmek kuyruğunda oluşan hiyerarşik düzeni fark eden İbrahim; bize farklı sosyal grupların savaşı algılama ve deneyimlemelerinin farklı olduğunu göstermiştir. Ayrıca askerlerin halka uyguladıkları tacize varan psikolojik ve fiziksel şiddet bir güvensizlik ortamı yaratmıştır ve tüm halkı çaresizliğe sürüklerken aynı zamanda silahlanmayı arttırmıştır. Bu ortamda yaşamak istemeyen İbrahim ve ailesinin göç etmesi kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye’ye geçişte sınırda muhaliflerin bulunması kaçak yollarla geçişi arttırmıştır, İbrahim ve ailesi de kaçak olarak ve kara yolunu kullanarak İslahiye’ye, oradan da İstanbul’un Zeytinburnu ilçesine geçiş yapmışlardır. Şuanda Okmeydanı’nda ailesiyle kiralık bir evde yaşamaktadır. Suriye’de olduğu gibi Türkiye’de de çeşitli moda atölyelerinde modelist olarak çalışmış olan İbrahim, halen mesleğine devam etmektedir. Fakat; Türkiye’deki kazancının geçinmek için yetersiz olduğunu belirtmiştir. İbrahim, Türkiye’ye Türkçe bilmeden yerleştiği için çalıştığı iş yerlerinde önemli dil sorunu yaşadığını ve bu süreçte kardeşinin Türkçe bilmesinden faydalandığını anlatmıştır. Oturma izni konusunda da problem yaşayan İbrahim çocuklarını okula gönderememiş, bulduğu Arapça eğitim veren okullarda (Libya okulları, Suudi Arabistan okulu...) ücretlerin yüksek olması sebebiyle çocuklarının eğitim konusunda ciddi engellerle karşılaştığını belirtmiştir. Türkiye’ye yerleştikten sonra yaşadığı ekonomik sıkıntılar sebebiyle Türkiye’de hayatta kalabilmenin zor olduğuna karar veren İbrahim, kardeşine farklı bir ülkeye göç etmesi için tavsiye verdiğini aktarmıştır. Suriye’den tanıdığı ve annesi Türk olan bir arkadaşının İbrahim’e vize ve pasaport konusunda yardımcı olabilecek insanlar tanıdığını söylemesi üzerine İbrahim, eşi ve 2 küçük çocuğu için vize ve pasaport çıkartabilmek amacıyla arkadaşına 7.000 \$ verdiğini, fakat sonra başka bir tanıdığının aracılığıyla oğlu Omar’ı Almanya’ya göndermek için botla geçiş konusunda karar kıldığını ifade etmiştir.

Maddi zorluklar yaşadığından 14 yaşındaki oğlunun 1.100 \$ olan bot yolculuğunu daha uygun fiyata karşılayabilmek için oğlunu 11 yaşında göstermiş, 550 \$ karşılığında kaçak yollarla İzmir üzerinden Yunanistan'a deniz yoluyla geçmesini sağlamıştır. Aynı süreçte kardeşinin de eşi ve çocuklarıyla birlikte botla Avrupa'ya geçmek için yola koyulduğunu anlatan İbrahim; bu ailenin deniz yolculuğunda bottaki kişi sayısının fazla olmasından dolayı batma tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını belirtmiş, neyse ki sonuç olarak ailenin sorunsuz bir şekilde Avrupa'ya geçişinin sağlandığını aktarmıştır. İbrahim; bu güvensiz yolculuklar sonrasında oğlu Omar'ın Slovenya'ya geçtiğini, burada akrabalarıyla buluşarak Almanya'ya birlikte geçiş yaptıklarını anlatmıştır. Şu anda aile, oğulları Omar'ın Almanya'da oturma izni almasını ve bu izin çıktıktan sonra Almanya'ya geçiş yapmayı beklemektedirler. Bu örnekte İbrahim'in oğlu Omar'ın göç deneyimi özellikle göç çalışmaları bağlamında Avrupa'da yükselen "refakatsiz çocuklar" tartışmasına katkı sağlayacak niteliktedir.

Türkiye'ye göç ettikten sonra İbrahim ve ailesinin yerel halkla olumlu ve olumsuz nitelikte birçok sosyal etkileşimi olmuştur. Girdiği işyerlerinden birinde patronu tarafından "Suriye'de savaşmadığı" için ve "kendilerine yardım ettiğini düşündüğü Erdoğan hükümetine olan sevgisi" yüzünden görmüş olduğu sözlü tacizlerden bahseden İbrahim, başka bir işyerinde de diğer bir çalışan tarafından işten çıkarılması yönünde baskılara maruz kaldığını dile getirmiştir. Türkiye'deki sosyal ve dini değerlerin Suriye ile benzerlik taşıdığını düşünen İbrahim, kendi değerlerine yabancı birtakım olaylarla karşılaştığını belirtmiştir. Bu durumu açıklarken büyük bir kültür şoku yaşadığını ve kendi gelenek ve değerlerini kaybedeceğine dair bir korku yaşadığını belirtmiştir. Bu bağlam asimile olmaya dair direnç olarak da okunabilir. Ayrıca öncesinde Avrupa'ya geçme düşüncesinde olan İbrahim; son dönemde kendi kültürüne yabancı, farklı sosyal ve dini değerler barındıran Avrupa yaşantısına daha ön yargıyla bakmaya başladığını, hatta bu yüzden Almanya'ya göç etme fikrinden uzaklaştığını anlatmıştır. Öte yandan, Türkiye'de yaşadığı ekonomik problemler ise İbrahim'in ifadesiyle "çaresiz" hissetmesine sebep olmuştur. Her ne kadar İbrahim'i kendi kültüründen farklı bir kültüre sahip olan bir Avrupa ülkesine göç etme fikri korkutsa da, yaşanan ekonomik problemler baskın geldiğinden Almanya'ya gitme düşüncesinden vazgeçmediğini mülakatta tekrarlamıştır. Bu bize sosyo-kültürel baskıların karşısına ekonomik iticilerin göç yolculuğunda daha belirleyici olacağı izlenimini vermiştir.

2. Mülakat Bulguları

2014 yılında Suriye'den Türkiye'ye göç eden **Amer**, evli ve 2 çocuk babasıdır. Türkiye'ye iltica etmeden önce Şam'da yaşayan Amer, orada geçimini dönercilikle sağlamaktaydı. Esad hükümeti tarafından düzenlenen bombalı saldırılar sonucunda bazı akraba ve komşularını kaybettiğini belirten Amer, bu saldırılara şahit olmalarının kendisi ve ailesi üzerinde büyük "panik ve korkuya yol açtığını" dile getirmiştir. Suriye'de hayatta kalabilmek için gereken koşulların son dönemde sağlanmadığı düşüncesi, Amer'in yaşadığı kayıplar ve savaşın yarattığı psikolojik etki kendisinin ve ailesinin Türkiye'ye göç etme kararı vermesinde belirleyici faktörlerdir. Hayatta kalabilmek için tek çıkar yolun Suriye'den ayrılmak olduğunu düşünen Amer, mecburiyet duygusuyla Türkiye'ye göç etmeye karar vermiştir. Onun sözleriyle "Yaşayamıyorduk [...] Yani gitmek zorundaydık artık Suriye'den! Çare yoktu ki! [...] Mecburuz diye geldik."

Amer ve ailesinin Türkiye'yi göç hedefi olarak belirlemelerinin ardında Türkiye'nin Suriye sınırına yakınlığı, ekonomik faktörler ve sosyo-kültürel açıdan benzerlik önemli çekici faktörler olmuştur. Amer Türkiye'ye iltica etme düşüncesiyle öncesinde Suriye'de bir hazırlık süreci yaşadıklarını ve belli bir süre para biriktirdiklerini aktarmıştır.

Türkiye'ye kimlikle geçiş yaptıklarını belirten Amer, öncelikle 2 ay süreyle Gaziantep'te bir kampa yerleştirildiklerini anlatmıştır. Daha sonra Amer ve ailesi İstanbul'un Fatih ilçesinde tatlıcılık yaparak geçimini sağlayan akrabaları aracılığıyla buraya yerleşmişlerdir. Başka bir şehirde yaşamak başlangıçta Amer ve ailesinin gözlerini korkutmuş olsa da, İstanbul'da istihdam açısından imkanların daha geniş olması sebebiyle aile buraya gelmeyi seçmiştir. Amer Fatih'te yine akrabalarının yardımıyla, Türk bir ailenin evini uygun bir fiyata kiraladıktan sonra; iş yeri aramaya başlamıştır. Gelen Suriyelilerin önemli bir kısmının kiralık dükkan arayışına girmesiyle birlikte Fatih'te talebin artması yüzünden dükkan fiyatlarında yüksek artışın olduğunu ve uygun kiralık dükkan bulma konusunda zorlandıklarından bahsetmiştir. Bununla birlikte tekrar İstanbul'daki akrabaları aracılığıyla, Türk bir aileden bir dükkan kiralamıştır. Amer kendisi gibi Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Suriye'de sürdürdükleri işi burada da devam ettirmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Dükkan sahibi olmak Amer'e göre belli bir ekonomik seviyede olmanın göstergesidir. Amer, İstanbul'da çocuklarını gönderebileceği Suriye okulları da bulmuş ve çocuklarının kaydını yaptırmıştır.

Türklerin kendilerine yönelik davranışlarını genel olarak olumlu bulan Amer, bunun en büyük sebebinin iş sahibi olmaları ve kendi masraflarını karşılayabilmeleri olduğunu düşünmektedir. Amer'e göre

Türk halkı; çalışmayan, üretime katılmayan Suriyeliler hakkında negatif düşünceye sahiptir. Amer'in ifade ettiği üzere kendilerine yönelik pozitif davranışın arkasında "akrabalarını tanıyan" Türk ailelerinden dükkan ve ev kiralamaları yatıyor olabilir. Amer, Türk esnafların Suriyeli esnaflardan daha fazla vergi vermeleri yüzünden kendilerine karşı negatif tutum içerisinde olduklarını düşünmektedir. Ayrıca Amer Türklerin özellikle gıda sektöründe çalışan Suriyeli esnafların dükkanlarını tercih etmediklerini, bunun sebebinin ise iki ülkenin yemek kültürünün farklı olmasından kaynaklandığını tahmin etmektedir.

Türkiye'de geçinmenin maddi bakımdan zor olduğunu anlatan Amer, yine de devlete karşı bağlılık ve minnettarlık duyduğunu birçok defa dile getirmiştir. Amer'in ifadelerinden anlaşılacağı üzere kendisinin gelecekte Suriye'ye dönme planı bulunmamaktadır, çünkü gerçekçi olarak Suriye'deki savaşın daha uzun yıllar süreceğini düşünmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de yaşadığı hayattan memnuniyet duyduğunu ve burayı evi olarak gördüğünü ifade etmiştir.

1. ve 2. Mülakatın Karşılaştırılması

Amer ve Ibrahim ile yapılan mülakatlardaki benzer ve farklı ifadeler göz önüne alınarak bir karşılaştırma yapılmış ve şu bulgulara ulaşılmıştır:

- Amer de Ibrahim gibi Esad hükümeti tarafından düzenlenen saldırılar sonucunda yakınlarını ve akrabalarını kaybetmiştir. Bu durum ikisinin de aileleriyle 2014 yılında mülteci olarak iltica etmelerinde belirleyici bir rol oynamıştır.
- Her ikisinin de Türkiye'yi tercih etmesinin ortak sebebi ise, iki ülke arasında öngördükleri kültürel benzerliklerdir.
- Amer Türkiye'ye göç ederken akrabalarının tecrübelerinden faydalandığı gibi Ibrahim de bu süreçte kardeşinin tecrübelerinden yararlanmış (Sosyal ağ teorisi).
- Türkiye'de yaşam onların iki kültür arasındaki kültürel benzerlikleri değil, kültürel ayrılıkları fark etmelerine sebep vermiştir. Amer yeme-içme kültüründeki farklılıklara değinirken, Ibrahim sosyal değerler arasındaki farklılıkları vurgulamaktadır.
- Türkiyeliler Suriyelilere dair algılarını yerelde bireysel maddi çıkarları üzerinden tanımlıyor görülmektedir. Ayrıca bu durumu genelleştirerek onların çalışıyor/çalışmıyor oluşuna göre basmakalıp yargılar üzerinden Suriyeli mültecilere dair değerlendirme yaptıkları görülmektedir.

3. Mülakat Bulguları

Suriye'den Türkiye'ye Temmuz 2012'de göç eden ve 6 kişilik bir ailenin üyesi olan **Hüda**; 29 yaşında, bekar ve Şam'daki bir üniversitenin ekonomi bölümünden mezundur. Suriye'de yüksek öğrenimi sırasında aynı zamanda muhasebeci olarak çalıştığını belirten Hüda, ailesiyle birlikte yaşadığını aktarmıştır. Yine burada da muhasebeci olarak bir firmada çalıştığını belirtmiştir. Şuan da İstanbul'un Fatih ilçesinde ikamet eden Hüda, Fatih'i seçme sebepleri olarak burada dini ritüellerini yerine getirebilmek için pek çok olanak bulunmasını göstermiştir. Ayrıca Şam'daki evlerinin de kira getirisi olduğunu ve bu şekilde ancak geçimlerini sürdürebildiklerini ifade etmiştir.

Suriye'deki iç savaş durumundan oldukça etkilenen Hüda; devlet ve halkın karşı karşıya geldiğini, güvenlik güçlerinin de devletin yanında olarak halka karşı bir tutum sergilediğini düşünmektedir. Hüda bu sürekli savaş ortamının kaygı ve korku yarattığını şu sözleriyle dile getirmiştir: "Her an ölebiliriz düşüncesiyle dışarı çıkmadan evvel abdest alıyorduk." Kadın mülakatçımız Hüda, bu durumun erkekleri çok daha olumsuz etkilediğini düşünmektedir. "Yaralıları hastaneye taşıyorduk, fakat ardından hastaneyi de bombalıyorlardı" cümlesiyle Suriye'deki durumu net olarak ifade eden Hüda, final sınavlarına girmek için okula gidip gelirken sık sık bombalı saldırılara tanık olduğunu ve bu olaylardan kendisi gibi yakın çevresinde çok etkilendiğini ve hala "yüksek sesten korktuklarını" anlatmıştır. Ayrıca yaşananların kendisinde unutkanlık gibi psikolojik bir rahatsızlığa sebep verdiğini belirtmiştir. Hüda, 15 Temmuz 2016'da Türkiye'de yaşanan darbe girişiminin de bu korkusunu tetiklediğini de ayrıca ifade etmiştir. Ek olarak; Suriye'de yaşadıkları son dönemlerde elektrik ve su kesintilerinin olağanüstü artışı yüzünden orada yaşamın bittiğini söyleyen Hüda, "Hiçbir şeyin garantisi yok" sözleriyle hiçbir beklentisi ve umudunun kalmadığını aktarmıştır.

Hüda, Suriye'de yaşadıkları ve göç etmeye karar vermelerinde etkili olan kötü bir anıyı şu ifadelerle dile getiriyor; "Biz muhaliflerdendik. Benim memleketimde yaşayan insanlar Esad'ın 4 askerini kaçırdı, buna karşılık Esad hükümeti de bizim memleketimizden 40 tane kadını esir aldı. Ben kaçırılıyorum korkusuyla 2 ay evden çıkmadım." Ayrıca Hüda abisinin de Esad hükümeti tarafından gereksiz yere tutuklanıp 15 gün nezarethanede tutulduğunu ve "vücudunda sigara söndürmek" gibi çeşitli işkencelere maruz bırakıldığını ifade etmiştir. Bu durumun abisinin psikolojisini oldukça olumsuz etkilediğini, iyileşebilmek için tedavi

gördüğünü ve bu olanlardan sonra abisinin Suriye’de yaşamaya katlanamadığını belirten Hüda; öncelikle aileden abisinin Türkiye’ye göç ettiğini aktarmıştır. Abisi göç ettikten sonra sırasıyla kardeşi, Hüda ve annesi, ve en son olarak da babası Türkiye’ye hava yolu aracılığıyla gelmiştir. Göç etmeden önce iltica fikrine dair hiçbir düşüncesi olmadığını belirten Hüda, “Tek amacımız canımızı kurtarmaktı” diyor.

Hüda kendilerine göç hedefi olarak Türkiye’yi seçmelerinde abisinin önceden Türkiye ile ticaret yapması, Türkiye’nin Suriye’ye komşu ülke konumunda olması, Türkiye’nin sınırlarını mültecilere en önce açması ve Türkiye’de kendilerine iyi davranılmasının etken olduğunu belirtmiştir. Lübnan’a iltica eden bir akrabalarının oradan memnun olmadığını ifade eden Hüda, bu nedenle Lübnan’ı seçeneklerden çıkarttıklarını aktarmıştır. İbrahim örneğindeki farklı olarak Hüda, Almanya’yı göç için tercih etmemelerini yolculukta ailesinin dağılma riski üzerinden açıklamaktadır.

Türkiye’ye geldikten sonra yaşadığı süreci değerlendiren Hüda, bürokratik işlemlerde oldukça zorluk çektiklerini ifade etmiştir. Türkiye’de Suriye’den gelen göçmenlere yönelik uygulanan politikadan çokça memnuniyet duyduğunu ifade eden Hüda, Türkiye’deki tek sorunun bürokrasiye dair olduğunu düşünmektedir.

Hüda, kendisi ve ailesinin göç sonrasında yerel halkla dini bağlamda uyumsuzluk yaşadığını hatta kıyafet üzerinden baskı gördüğünü bunun üzerine giyim tarzını değiştirdiğini ama yaşamak için yerelde mümkün olduğunca İslam dininin ritüellerinin daha yoğun yaşandığı sosyal çevreleri tercih ettiğini anlatmıştır. Ayrıca Türkiye’de en çok Türkçe bilmediği için zorluk çektiğini aktaran Hüda, burada alışveriş yapmak için mekanlar bilmemesinin de yaşadığı zorluklardan olduğunu dile getirmiştir. Türklerin sinirli olmasının kendisinde strese yol açtığını ifade eden Hüda, genel olarak kendilerine burada iyi davranıldığını fakat nadiren de olsa bazı Türklerin kendilerini “ülkelerini bırakıp Türkiye’ye iltica etmeleri” yüzünden korkaklık ile suçladığını belirtmiştir. Türkiye’de ev kiralarnın çok yüksek olduğundan yakınan Hüda, bazı insanların kendilerini Türkçe’ye çok hakim olmadıklarından dolayı alışverişte dolandırdığını da anlatmıştır.

Göç ettikten sonra Türkiye ve Suriye’deki yaşantısında gördüğü farklılıkları değerlendiren Hüda, savaştan önce Suriye’de yaşamının Türkiye’ye kıyasla daha kolay ve ucuz olduğunu, Türkiye kültürünün kendi kültürlerine göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Kendisinin de ifade ettiği üzere Hüda’nın gözlemlediği bu farklılık Türkiye’ye geldiğinde “buranın kültürünü bilmemesi, kendini geldiği bölgeye ait hissetmesi, Suriye’deki çevresinden mecburi ayrılmış olması ve burada nasıl davranacağını yeni öğrenmesi” sebebiyle yabancılık ve yalnızlık hissi duymasına sebep olmuştur.

Üç Mülakat Bulgusunun Karşılaştırılması

İlk iki mülakat üzerine yapılan karşılaştırma üçüncü mülakatla da kıyaslanmış ve bu karşılaştırma sonucunda benzerlik ve farklılıklar açısından aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- Üç görüşülen kişi için de göç etme hikayelerinde yakın çevrelerinin Esad hükümeti tarafından hedef alınmış olması, bombalı saldırıları gözlemlemeleri ve son dönemlerdeki elektrik/su kesintileri gibi altyapı imkanlarının yetersizliği iltica etmek için karar verici unsurlar olmuştur.
- Her üçü de Türkiye’ye yerleştikten sonra kültürel açıdan çeşitli problemler ve uyumsuzluk süreci yaşamışlardır.
- Her üçü de Türkiye’de çeşitli ekonomik sıkıntılar yaşadıklarını dile getirmiş olup ikamet etmek için orta gelir düzeyine sahip bölgeleri tercih etmişlerdir.
- Göç etme hikayelerinde sosyal ağ teorisinin izleri gözlemlenmiştir.
- Hüda ve süreç içinde İbrahim çeşitli nedenlerden dolayı Avrupa’ya iltica etme konusunda sosyal değerlere referans vererek olumsuz düşünmektedir.
- Hüda ve İbrahim Türkiye’de en çok Türkçe bilmemeleri sebebiyle zorluk yaşadıklarını aktarmışlardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan çalışmada Suriyelilerin Türkiye’ye göç ettikten sonra İstanbul’da yaşadıkları süreç, semtle ve yerel halkla olan ilişkileri derinlemesine mülakat tekniğiyle incelenmiş, ardından karşılaştırmalı nitel analizle değerlendirilmiştir. Suriye’de yaşadıkları ve şahit oldukları bombalı saldırılar Türkiye’ye iltica etme fikirlerinde bir somutlaşma yaratırken Suriyeli göçünün “zorunlu göç” kuramı içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Araştırma bulguları göstermiştir ki, Suriyeliler öncelikle iç savaşın kendilerinde yarattığı olumsuz etki ile iltica etmeye karar vermişlerdir. İltica eden Suriyeliler Esad rejimine karşı olduklarını ve can güvenliklerinin olmadığını belirtmişlerdir. Yaşanan bu olumsuz gelişmelere ek olarak sosyal imkanların da yetersiz olduğunu aktaran mülteciler Suriye’yi terk etmek zorunda kaldıklarını dile getirmişlerdir.

Gerçekleştirilen mülakatlar esnasında Suriyeliler Esad hükümeti tarafından bir şiddet ortamı yaratıldığını ve bunun çeşitli saldırılara dönüşerek yakınlarının ve akrabalarının kayıplarına sebep olduğunu dile getirmişlerdir. Özellikle ailelerini koruma amacıyla tanık oldukları şiddet durumundan kurtulabilmek için güven içerisinde yaşayabilecekleri yeni bir bölge arayışına girmişlerdir. Yaşanan kayıplar onları büyük bir çaresizliğe sürüklemekle birlikte mülteci olarak iltica etmelerinde çok önemli bir rol oynamıştır.

Suriyeliler Türklerle olan ilişkilerini mülakatlarda da belirttikleri gibi genel olarak olumlu şekilde yorumlamaktadırlar. Mülakatların gerçekleştirildiği mülteciler buldukları savaş ortamından kurtulabilmek için göç etme fikrindeyken Türkiye'nin kendilerine kucak açtığını ya da sınırlarını açan ilk ülke olduğunu belirterek devlete ve hükümete karşı olumlu bir söylem geliştirmişler ve Türkiye'ye minnet duyduklarını vurgulamışlardır. Kendilerinin de ifade ettiği üzere hükümet tarafından yaratılan şiddet ortamından kurtulmak amacıyla aileleriyle Türkiye'ye iltica eden Suriyeliler burada yaşamaktan memnun olduklarını aktarmışlardır.

Genel olarak Türkiye'ye gelmelerinde belirleyici olan faktörler, Türkiye-Suriye sınırının yakınlığı ve iki ülke arasında kültürel anlamda benzerliklerin olduğu düşüncesidir. Kültürel anlamda benzerlik fikrinin önemli bir dayanak noktası ise, Türkiye'de yaşayan halkın büyük bir kısmının Suriye'de de olduğu gibi Müslüman olmasıdır. Bu bulgular Everett'in göç üzerine oluşturduğu İtici ve Çekici Faktörler Teorisi'ni destekler niteliktedir. Bu teoriye göre Suriye'de yaşanan olumsuz olaylar (bombalama, katliam, gerekli sosyal imkanların sağlanmaması vb.) Suriyeliler tarafından itici faktör olarak görülmüş ve sınıra yakınlık, kültürel ve dini açıdan benzerlik ve geniş istihdam alanı düşüncesi Türkiye'yi iltica edilecek ülke olarak seçmelerinde çekici faktör olmuştur.

Çalışmamızın en önemli bulgusu, Suriyelilerin fiili mültecilik deneyimleri boyunca kültürel yakınlıkları değil kültürel farklılıkları değerlendirmeye başlamış olmalarıdır. Mülakatlardan elde edilen bilgilerde Suriye ve Türkiye arasında kültürel anlamda benzerlik olduğu düşüncesi sosyal açıdan yaşanan olumsuz tecrübelerle birlikte Suriyeliler için desteklenebilirliğini yitirdiği görülmüştür. Özellikle iltica etmeden önce iki kültürün benzer unsurlar taşıdığı düşüncesi kentlere yerleştikten ve düzenlerini oturtuktan sonra olumsuz anlamda daha farklı bir boyut kazanmıştır. Mülteciler kültürel farklılıklar üzerine görüşlerini açıklarken yeme-içme kültürünün ve sosyal değerlerin iki toplum için aynı olmadığını dile getirmişlerdir.

İltica ederek Türkiye'ye yerleşen Suriyeliler sosyal yaşamı daha yakından tecrübe etme imkanı bulmuş ve tanık oldukları bazı durumları olumsuz şekilde yorumlamışlardır. Özellikle ekonomik açıdan problem yaşadığı için Avrupa'ya göç etme fikrinde olanlar, kültürel açıdan benzerlik olduğunu düşündükleri Türkiye ve Suriye kültürlerini karşılaştırmış ve arada büyük farklılıklar olduğunu görmüşlerdir. Bu durum hiç bilmedikleri Avrupa kültürünün kendi değerleriyle çok daha farklı olduğunu düşünmelerine sebep olmuş ve Avrupa'ya gittikleri takdirde kimliklerini kaybedecekleri korkusu yaratmıştır. Aynı zamanda Avrupa'ya iltica etme konusunda olumsuz önyargılar geliştirmişlerdir. Kendilerinin ifadeleri göz önüne alındığında Avrupa'ya gitmek ekonomik açıdan cezbedici olsa da Suriyeliler için değerlerini koruma düşüncesi çok daha önemli bir unsur olarak görülmüştür.

Suriyeliler iltica ettikten sonra özellikle Türkçe bilmedikleri için çeşitli problemler yaşadıklarını vurgulamışlardır. Türkçe bilmemek hem sosyal hayatta hem de iş hayatında kendileri için büyük problemler yaratmıştır. Bu durum insanlarla iletişim kurma noktasında Türkçe bilen kişilerden yardım alma ihtiyacı doğurmuş veya yardım alamadıkları durumlarda dil bilmemeleri çeşitli yanlış anlaşılmalara sebep olmuştur. Yerli halkın da bu durumdan özellikle ekonomik açıdan istifade ettiğini belirten mülteciler için Türkçe bilmemeleri sosyal uyumda önemli bir engel oluşturmaktadır.

Suriyelilerin Türkiye'ye iltica etmesinde ve sonrasında yerleşmelerinde akraba-tanıdık ilişkisinin önemli rol oynadığı görülmektedir. Özellikle literatürde Sosyal Ağ Kuramı, iltica eden Suriyeliler tarafından yaratılan ağın Türkiye'ye gelişlerinde ve sonrasındaki yaşamlarında kolaylaştırıcı önemli bir mekanizma olmaktadır, çünkü bu kuram başka bir ülkeye yapılan göçün beraberinde getirdiği riskleri azalttığını ve faydaları çoğalttığını öngörmektedir. Bu sayede Suriyeliler birbirleriyle yardımlaşma içerisine girmekte ve bu şekilde barınma, iş bulma gibi temel ihtiyaçlarını giderebilmektedirler.

Mülakatlar esnasında elde edilen bilgiler göstermektedir ki mülteciler için sosyal ağlar hayatlarını kolaylaştırır da ekonomik zorluklar hala belirgindir. Suriyeliler Türkiye'ye yerleştikten sonraki dönemde çeşitli ekonomik problemler yaşamaktadırlar. Araştırmanın hedef grubu olan iltica etmeden önce orta ve üst gelir sınıfından olan Suriyeliler dahi Türkiye'ye geldikten sonra yaşadıkları ekonomik sıkıntılar dikkat çekicidir. İstanbul'a yerleşirken orta gelir düzeyine sahip bölgeleri tercih ederek tüketim alışkanlıklarını

değiştirmek zorunda ve Suriye'den getirdikleri ekonomik birikimleri harcamak durumunda kalmışlardır. Mevcut ekonomik koşullar kimilerini başka çözüm yolları için tekrar hareket etmeye kimilerini ise buldukları yerde kalmaya itmektedir. Örneğin örneklemimizde ekonomik açıdan Türkiye'deki yaşam koşullarından memnun olmayıp Avrupa'ya gitme düşüncesinde olanlarla birlikte, Türkiye'de kalmaya karar verenler de vardır.

Çalışmadaki bir diğer bulgu Suriyelilerin Türkiye'nin yeni günah keçileri oluşlarına dairdir. Yerel halktaki önemli bir kısmın özellikle genç ve orta yaşlardaki erkek Suriyelilere karşı "ülkelerini savaşmayarak terk edip Türkiye'de rahat yaşama" düşüncesinden dolayı olumsuz bir önyargıya sahip oldukları mülakat sonuçlarıyla da desteklenmiştir. Bu durumu Türkiye halkının Suriyelilerin çalışıp/çalışmaması üzerinden de genelleşici yargılarla ele aldıklarının belirtilmesi dikkate değerdir. Ayrıca yerel halkların Türkiye Cumhuriyeti devletinin Suriyeli mültecilerden aldığı vergi oranının Türklerden aldığı vergi oranına göre düşük olması, Türklerin işlerini ellerinden aldıkları ve Suriyelilerin ekonomide önemli bir yer işgal ettiklerine dair temelsiz ithamları Suriyelileri tedirgin etmektedir. Suriyeliler mülakatlarda bu gibi önyargıların sürekli muhatabı olduklarını ve bu önyargılardan kaynaklı duydukları sıkıntıyı ifade etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>, (Güncelleme Tarihi: 30.05.2017; Erişim Tarihi: 25.07.2017)
- CASTLES, S. (2003). Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation. *Sociology*, 37(1), 13-34.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, (Güncelleme Tarihi: 21.07. 2017; Erişim Tarihi: 25.07.2017)
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, (Güncelleme Tarihi: 06.07.2017; Erişim Tarihi: 25.07.2017)
- LEE, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- MASSEY, D. S., ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUÇI, A., PELLEGRINO, A., & TAYLOR, J. E. (1993). "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review*, 431-466.
- SUNATA, U. (2017). "Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü: Araştırma Değerlendirmesi", *Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü*, İstanbul: İnsani Gelişme Vakfı ve Ipsos, 1-14.